Міністерство освіти і науки України
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичного факультету
Кафедра історії України

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: «**Олімпіада – 1980; радянські свята як чинники впливу на суспільство України**»

Виконав: студент IV курсу, групи IstA1-B22
Спеціальності 032 Історія та археологія
Поворозник Максим Олександрович
Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Філінюк А.Г

Кам’янець-Подільський, 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП……...….4

Розділ 1. ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА, ДЖЕРЕЛА І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ……..7

1.1. Огляд наукової літератури ……..…….7

1.2. Характеристика джерел…….….9

1.3. Методичні засади ……..…11

Розділ 2. РАДЯНСЬКІ СВЯТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ ……14

2.1. Поняття «свято» у радянській ідеології та культурній політиці ..…14

2.2. Формування системи державних свят у СРСР……16

2.3. Особливості святкової культури в Українській РСР ……19

Розділ 3. ОЛІМПІАДА 1980 РОКУ В КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ СВЯТКОВОЇ ПОЛІТИКИ……..…25

3.1. Підготовка до Олімпіади–1980 як загальносоюзний спортивно-культурний та ідеологічний проєкт ……25

3.2. Використання Олімпіади як форми масового спортивного свята та пропаганди……..…27

3.3. Місце спортсменів УРСР у проведенні й популяризації Олімпіади–1980……..…31

Розділ 4. ВПЛИВ ОЛІМПІАДИ–1980 І РАДЯНСЬКИХ СВЯТ НА СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ……..…36

4.1. Залучення українського населення до святкових і спортивних заходів ……36

4.2. Роль ЗМІ, освіти та культури у формуванні «олімпійського» дискурсу…….42

4.3. Сприйняття Олімпіади і радянських свят українським суспільством……...46

ВИСНОВКИ……50

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ ……..….53
ДОДАТКИ……..….58

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження Олімпіади 1980 року та радянських свят в Україні є важливим для розуміння того, як великі державні заходи формували культурну свідомість і соціальні практики населення. Масові святкування та спортивні події виконували одночасно функції пропагандистські, виховні та розважальні, впливаючи на повсякденне життя людей і формуючи відчуття єдності суспільства. Аналіз цих явищ дозволяє краще зрозуміти механізми взаємодії держави та населення у радянському контексті та оцінити культурні і соціальні наслідки проведення великих святкових подій.

Об'єктом дослідження є радянські свята та Олімпіада 1980 року як елементи масової культурної та соціальної практики в Україні.

Предметом дослідження є вплив цих заходів на свідомість, поведінку та культурне життя українського населення, а також роль ЗМІ, освіти і культурних програм у формуванні відповідного дискурсу.

Метою роботи є комплексний аналіз впливу Олімпіади 1980 року та радянських свят на українське суспільство, визначення специфіки святкової культури та механізмів формування «олімпійського» та державного дискурсу серед населення.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- визначити роль свят у радянській ідеології та культурній політиці;
- дослідити механізми формування системи державних свят;
- оцінити масову участь населення у святкових та спортивних заходах;
- охарактеризувати місце спортсменів УРСР у проведенні й популяризації Олімпіади–1980
- проаналізувати вплив ЗМІ, освіти та культури на сприйняття Олімпіади та радянських свят;

- встановити соціокультурні наслідки проведення Олімпіади 1980 року та інших державних свят для українського суспільства.

Географічно дослідження охоплює всю територію Української РСР, причому увага зосереджена не тільки на великих містах, а й на регіонах, де святкові та спортивні події відбувалися найактивніше. Тут важливо бачити і людей, які брали участь у масових святкуваннях, і тих, хто приходив просто подивитися або був присутній опосередковано, як це часто траплялося на площах і у дворах містечок і сіл.

Сам період дослідження **хронологічно** охоплює 1970–1980-ті роки, з особливим акцентом на підготовку і проведення Олімпіади 1980 року, на те, як організовували свята, як населення реагувало, що для людей було важливим, а що залишалося формальністю.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше спробовано подивитися на вплив великих святкових подій на українське суспільство комплексно, через поєднання соціального, культурного та ідеологічного вимірів. Робота аналізує, як ЗМІ, школа та різні масові культурні практики взаємодіяли між собою, створюючи так званий «олімпійський дискурс», як він формувався, що пропагувалося, а що люди просто брали за свій досвід, інколи зовсім інакше, ніж планувалося.

До цього часу такого комплексного підходу до території Української РСР не проводили — зазвичай розглядали або офіційні наративи, або окремі аспекти, а тут показано, як все це поєднувалося в живу картину святкового життя, де державна ідеологія і реальні переживання людей переплiталися, взаємодіяли і створювали особливу атмосферу часу.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів у викладанні історії, культурології та соціології, при підготовці тематичних виставок або освітніх програм, а також у формуванні сучасного розуміння ролі масових свят та спортивних подій у суспільному житті.

Структура роботи. Робота побудована логічно та послідовно. Вона складається із вступу, основних розділів, висновків та списку використаної літератури, що забезпечує повне та комплексне висвітлення теми.

РОЗДІЛ 1
ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА, ДЖЕРЕЛА І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Огляд наукової літератури

Проблематика радянських свят і Олімпіади 1980 року в Україні розглядається в працях істориків, культурологів та етнологів, які аналізують святкування не лише як офіційні події, а як складний соціокультурний механізм впливу на масову свідомість. Дослідники звертають увагу на ідеологічну функцію свят, їхню роль у формуванні колективної ідентичності та трансформацію традиційних форм культури в умовах радянської системи.

А. Аль-Анні та Н. В. Кузіна [12]зосереджуються на державній політиці впровадження радянської обрядовості в Українській РСР. У їхніх працях показано, як влада цілеспрямовано змінювала традиційні святкові практики, наповнюючи їх новим ідеологічним змістом і використовуючи як засіб виховання «радянської людини». Подібну проблематику розкривають В. К. Борисенко [14], В. Ю. Келембетова та А. П. Обертинська, які розглядають радянські свята і обряди як важливий елемент комуністичного виховання та інструмент формування колективних цінностей. У працях В. К. Борисенка [14, 17] також простежується взаємозв’язок між святково-обрядовою культурою та життєдіяльністю українського етносу.

О. Брайченко [15-16] аналізує побутування традиційних українських свят у період радянської модернізації, зосереджуючи увагу на родинному та календарному циклах. Авторка показує, як традиційні свята зазнавали трансформацій під впливом державної політики, але водночас зберігали елементи національної культури в повсякденному житті населення. Схожі питання порушують О. В. Лиманська [27] та Л. В. Малоока [29], які розглядають календарні та масові свята як складову української обрядової культури в історичній перспективі.

Дослідження, присвячені Олімпіаді 1980 року, формують окремий напрям історіографії. М. Булатова та В. Єрмолова [18] розглядають Ігри XXII Олімпіади крізь призму часу, підкреслюючи їхнє значення як масштабного спортивного та культурного явища. І. Орлов [45] аналізує Олімпіаду як інструмент радянської культурної дипломатії, звертаючи увагу на використання спорту для формування позитивного образу СРСР на міжнародній арені. Пропагандистський аспект спортивних подій детально висвітлюють О. Шевченко [39] та Л. Стрельченко [40], порівнюючи радянські та американські медіа-наративи навколо Олімпіад у Москві та Лос-Анджелесі.

Історико-культурологічний підхід до аналізу радянських свят представлений у працях Т. І. Гаєвської [19-20], Р. І. Дмитерка [21], Ю. Каганова [23] та О. А. Тарапона [38]. Автори досліджують формування системи державних свят, їхню ідеологічну спрямованість та роль у конструюванні політичних цінностей в Українській РСР. Л. П. Нагорна [31] у своїх роботах розглядає святкові практики в ширшому контексті історичної пам’яті та суспільних дискурсів.

В історіографії важливе місце займають узагальнюючі праці Н. І. Шліхти [41], В. Т. Зінича [22] та А. О. Михайлика [30], де радянське суспільство розглядається через побут, культуру і те, як на людей впливала зміна ідеології та офіційні обрядові практики. Тут показано, як державні настанови і святкові сценарії проникали у повсякденне життя — хто ходив на паради, хто просто спостерігав, хто вважав це формальністю, а хто насправді переживав свято. Д. Скідан [36-37] у своїх дослідженнях концентрується на ролі державних свят у створенні радянської ідентичності, на тому, як через офіційні урочистості і масові заходи відбувалася радянізація релігійних свят, коли традиційні практики пристосовувалися під державну ідеологію.

О. Поправко[33] дивиться на свято як на форму суспільного ідеалу, що відображає цінності, очікування і соціальні уявлення конкретної епохи — і це не сухі факти, а живе розуміння того, як люди сприймали, приймали або ігнорували ці моделі поведінки.

Сучасні публікації Д. Шурхала[42] і колективні матеріали з історії олімпійського руху в Україні додають зовсім інший ракурс. Вони дозволяють дивитися на події очима людей сьогодні, порівнювати, що тоді було важливим для учасників, а що зараз здається лише формальністю. Тут можна побачити поєднання історичного аналізу та суспільної рефлексії, зрозуміти, як офіційні сценарії вплітались у повсякденні переживання, як вони створювали колективну пам’ять і впливали на уявлення про життя та державу.

Історіографія проблеми показує, що підходів багато — хтось дивиться через призму етнографії і культурології, вивчаючи ритуали, символи, святкові традиції та поведінку людей, хтось — через політику і медіа, оцінюючи, як пропаганда та офіційні настанови формували суспільну свідомість. Але все це разом показує, що святкова культура була багатовимірною: тут і ідеологія, і традиції, і повсякденний досвід українців переплітались, взаємодіяли, залишали свій слід у колективній пам’яті. Люди по-різному ставились до свят — хтось щиро підтримував державу, хтось приходив заради видовищ, хтось взагалі обходився спостереженням — і все це разом створювало живу, складну картину святкового життя в радянській Україні.

Саме поєднання державного сценарію і особистого досвіду робить цю культуру цікавою для дослідження: можна бачити, як формувались цінності, що людям подобалося, що ігнорували, як вони адаптували святкування під власні звички і ритуали. Історіографія це підтверджує — радянські свята і Олімпіада 1980 року не були просто формальністю, вони взаємодіяли з життям людей, залишали слід, впливали на соціальні практики і колективну свідомість, поєднуючи ідеологію, традиції і повсякденність у складну мережу святкових переживань.

1.2. Характеристика джерел

Для дослідження впливу Олімпіади 1980 року та радянських свят на українське суспільство використано різнорівневу джерельну базу, що поєднує офіційні документи, архівні матеріали та публікації в періодичних виданнях.

Такий підхід дозволяє відтворити події не лише як формальні факти, а й як соціально-культурні явища, що впливали на масову свідомість населення.

Серед основних джерел варто виділити Постанову Ради Міністрів УРСР від 7 лютого 1979 р. № 74 [1], яка регламентувала підбір і підготовку кадрів для роботи під час Олімпіади в Москві. Документ відображає офіційну стратегію влади, механізми планування та мобілізації ресурсів, а також засоби контролю за організацією масштабної спортивної події. Він дає можливість оцінити роль держави у формуванні святкового процесу та підготовці населення до участі у масових заходах.

До джерельної бази цієї роботи додані архівні матеріали КДБ [2], які стали доступними у відкритому доступі. Вони показують політичний контекст Олімпіади 1980 року, стурбованість радянської влади можливою активністю українських націоналістів і те, як святкові заходи поєднувалися з контролем та спостереженням за населенням. Тобто одночасно з парадами, концертами та естафетами влада слідкувала, хто і як реагує, хто проявляє ініціативу, а хто лишається осторонь.

Публікації в газетах, журналах та на онлайн-ресурсах допомагають доповнити офіційні документи живими свідченнями. Наприклад, стаття В. Скрипника у «Голосі України» від 21 липня 2020 [3] року описує, що відчували люди під час естафети олімпійського вогню, які труднощі виникали щодня, наскільки фізично це було важко і як емоційно вони переживали участь у події. Інші матеріали з сайтів Zbruc, Suspilne, Poltava.to та Podolyanin.com.ua показують локальні святкування у Житомирській, Полтавській, Хмельницькій областях та Харкові. Вони демонструють, як Олімпіада проникала у звичайне життя, як люди брали участь у спортивних і культурних заходах, як це виглядало на рівні містечок і сіл, а не тільки у столиці.

Особливо цінними є медійні джерела. Вони дозволяють побачити, як формувався «олімпійський дискурс», які методи пропаганди застосовувалися, як реагувало населення. Через них можна відтворити святкову атмосферу: хто приходив на концерти, хто дивився трансляції, як люди обговорювали події

вдома та на роботі. Тут видно різницю між офіційною риторикою і реальними переживаннями людей, як вони включалися у святкування і що для них було важливим.

Тому поєднання архівних документів і періодики дозволяє скласти повну картину свят та спортивних подій того часу. Можна оцінити ідеологічний вплив, зрозуміти, яку роль Олімпіада відігравала у формуванні колективних культурних практик в Українській РСР. Джерельна база дає можливість дивитися на події з кількох сторін — офіційної, політичної, соціальної та культурної — і це робить дослідження всебічним і максимально обґрунтованим.

1.3. Методичні засади

У цій роботі застосовано комплексний підхід до аналізу радянських свят та Олімпіади 1980 року в Україні, який поєднує історичний, соціокультурний та аналітичний аспекти. Мета дослідження полягала у з’ясуванні того, як державні свята та масштабна спортивна подія впливали на суспільну свідомість, формували колективні цінності та масові практики, а також як відображалися в культурному житті населення. Основна гіпотеза полягає у тому, що свята та Олімпіада виконували не тільки урочисту функцію, а й були важливим інструментом державної ідеології.

Для отримання об’єктивної картини застосовано системний підхід, що дозволив розглядати святкування як цілісну систему, де взаємопов’язані ідеологічні меседжі, масові заходи, медійне висвітлення та локальні практики населення. Комплексний аналіз дав змогу одночасно оцінити події на різних рівнях: від загальносоюзної політики до повсякденного сприйняття населення в українських містах і селах.

У цій роботі використано історико-джерельний підхід, що ґрунтувався на великій кількості різних джерел. Аналізувалися офіційні документи радянської влади, нормативні акти про організацію свят, газети та журнали, телерадіоматеріали, фото- і відеоархіви. Також враховувалися свідчення

людей, які брали участь у святкуваннях, та публікації про підготовку й проведення Олімпіади. Все це допомогло не тільки відтворити факти, а й зрозуміти, як люди реально переживали події, що відчували під час масових заходів і які звички та практики виникали у повсякденному житті.

Окрему увагу приділяли соціокультурному аналізу. Він давав змогу роздивитися, як ідеологія проникала в повсякденність через школу, концерти, масові заходи та медіа. Завдяки цьому можна було побачити, як формувався «олімпійський дискурс» і яким чином він впливав на ставлення населення до державних свят, на те, як люди сприймали ці події, що їм подобалося, а що викликало скепсис або байдужість.

Застосовувався також порівняльний метод. Він дозволив відзначити, що було спільного для всього Союзу в організації свят, а що мало локальний, український колорит. Так можна було помітити регіональні особливості, традиції, відмінності в рівні активності населення і способах пропагандистського впливу.

Крім того, використовувався і кількісний, і якісний аналіз. Кількісно оцінювали масштаби свят, кількість учасників, активність шкіл, спортивних секцій та охоплення ЗМІ. Якісний аналіз допомагав розібратися у змісті публікацій у пресі, програм концертів, вистав, культурних акцій — що саме транслювалося людям, як це впливало на їхній настрій, які ідеї закріплювалися через ці події. Саме так можна було поєднати цифри з реальними переживаннями людей, побачити, що залишалося лише статистикою, а що реально торкалося свідомості.

Хронологічно дослідження охоплює підготовку до Олімпіади, самі ігри 1980 року та період, коли святкові практики почали стабільно входити в життя населення. Географічно фокус був на Україні — тут можна було простежити і локальні особливості, і загальносоюзні тенденції, зрозуміти, як вони поєднувалися на практиці.

У підсумку методологія поєднувала історичний, соціокультурний і аналітичний підходи. Це давало змогу глянути на радянські свята та Олімпіаду

1980 року не тільки як на набір фактів або офіційних подій, а як на комплексний механізм ідеологічного впливу, який формував масові культурні практики та колективну ідентичність. Такий підхід дозволяв побачити, яку роль відігравали медіа, школа і масові заходи у створенні святкового досвіду, як люди взаємодіяли з цими подіями і що вони відчували під час участі.

РОЗДІЛ 2
РАДЯНСЬКІ СВЯТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ

2.1. Поняття «свято» у радянській ідеології та культурній політиці

Після перемоги Жовтневої революції святково-обрядова діяльність стала невід'ємною складовою державної соціальної політики й важливим ідеологічним інструментом. Влада сприймала масові свята як один із найефективніших засобів впливу на малограмотні пролетарські верстви населення. Саме в період після революції сформувалися структура та засоби виразності для проведення святкових і пам'ятних заходів, які згодом широко впроваджувалися в Радянському Союзі. Питанню формування радянських свят і обрядів, а також їхньої ролі у зламі попереднього суспільного укладу більшовицьке керівництво приділяло постійну увагу. Для пролетарських лідерів прикладом організації масового впливу слугували святкові заходи часів Великої французької революції, які об'єднали досвід видовищної культури католицької церкви та народних карнавальних традицій. Релігійна традиція вирізнялася містеріальністю та застосуванням культових атрибутів: ікон, мощей, хоругв. Натомість карнавальна культура характеризувалася спрощенням символічних образів, таких як Хитрун, Скнара чи Телепень, та ритуальним висміюванням багатіїв і можновладців [43, с.163].

У радянській дійсності свято не було нейтральним елементом культури. Воно виконувало чітко визначену функцію в системі державного управління та ідеологічного впливу. Через святкові дати й пов'язані з ними ритуали влада прагнула впорядкувати не лише календар, а й уявлення громадян про минуле, сучасне та бажане майбутнє.

На відміну від традиційних свят, що виникали стихійно та були тісно пов'язані з релігійним або родинним життям, радянські свята створювалися «згори». Їхній зміст визначався політичними потребами моменту. Революція, партія, праця та військова могутність держави ставали головними темами

святкового календаря. Таким чином, свято переставало бути приватною подією й переходило у сферу публічного простору, контрольованого державою.

У культурній політиці СРСР свято розглядалося як форма масової комунікації. Паради, демонстрації та урочисті збори були покликані створити відчуття причетності до спільної справи. Водночас індивідуальний досвід людини відсувався на другий план, адже головним учасником святкового дійства виступав колектив. Така модель відповідала ідеї підпорядкування особистих інтересів загальнодержавним цілям.

Важливою рисою радянського свята була його передбачуваність. Сценарії святкувань майже не змінювалися, що з часом перетворювало урочистості на ритуал. Повторювані гасла, однакові візуальні образи та стандартизовані промови формували звичку сприймати свято як обов'язкову, але формальну подію. У цьому сенсі свято виконувало не стільки емоційну, скільки дисциплінуючу функцію [13, с. 10].

У 1920-х роках формування радянського святкового календаря було тісно пов'язане з поступовим викоріненням релігійних свят із життя суспільства. Як зазначає С. Шаповалов, цей процес тривав довго і реалізовувався за допомогою різноманітних методів. Окрім простого скорочення кількості вихідних, присвячених релігійним подіям, радянськими партійними та громадськими організаціями активно застосовувалися й інші підходи. Зокрема, у час підготовки до церковних свят вводилися нові радянські свята, що значно ускладнювало можливість належної підготовки до традиційних релігійних заходів і сприяло ідеям їхньої повної заміни радянськими аналогами [15, с. 45].

Нові свята поєднували як специфічні радянські елементи, такі як мітинги, демонстрації, карнавали, виступи аматорських художніх колективів і театралізовані дійства, так і традиційні форми, які були властиві народній культурі попередніх часів — святкові ярмарки, народні гуляння, трапези на відкритому повітрі. Такий підхід мав підкреслити спадкоємність нової

радянської культури від народних традицій. Святкування супроводжувалися масштабною агітаційною та пропагандистською кампанією, головною метою якої було послаблення впливу релігійних та традиційних свят на свідомість громадян. Цього досягали через лекції, масові читання й інші засоби популяризації радянських ідеалів [37, с.45].

Разом із тим повсякденне ставлення людей до радянських свят було різним. Для частини населення вони залишалися важливою подією, пов'язаною з відчуттям стабільності та причетності до великої спільноти. Для інших — лише зручним приводом для відпочинку або виконання формальних вимог. У неофіційній площині свято часто втрачало ідеологічне наповнення й набувало приватного, побутового змісту [16, с. 112].

Отже, радянське свято слід розглядати як інструмент культурної політики, спрямований на формування лояльності та керованості суспільства. Воно поєднувало в собі елементи ідеології, ритуалу та повсякденної практики, що робить його важливим джерелом для розуміння механізмів впливу радянської влади на суспільну свідомість.

2.2. Формування системи державних свят у СРСР

У святкових заходах того періоду явно домінувала революційна символіка, монументальність і гіперболізація. Ідеологічна спрямованість свят та постановочні прийоми, які склалися в перші десятиліття після Жовтневої революції, продовжували активно використовуватися під час організації масових заходів упродовж 60–80-х років XX століття. Ба більше, зазначені прийоми стали своєрідною візитівкою радянської режисури масових урочистостей. З 30-х років XX століття Радянський Союз, як загальновизнано, трансформувався у тоталітарну державу з відповідним апаратом святково-обрядових заходів [21, с. 94]. Через ці заходи утверджувалися та отримували загальнонародний статус проголошені владою політичні й економічні цілі, формувався світогляд та моральні принципи так званого будівника комунізму. Такий підхід до організації масових свят зберігався й у досліджуваний період

— 60–80-ті роки XX століття. Проведення масових заходів у той час базувалося на ленінських принципах культосвітньої роботи в СРСР, які передбачали основні постулати: керівну роль КПРС, масовість і народність, а також диференційований підхід до різних суспільних груп [43, с.165].

У проведенні масових свят у 60–80-х роках XX ст. виокремлювалися кілька основних пріоритетних тем. Це зокрема історико-революційна, яка включала в себе висвітлення «ленініани», згадку про події революції та діяльність більшовицького підпілля; події Великої Вітчизняної війни; пропаганду дружби народів СРСР (під гаслом «П'ятнадцять республік — п'ятнадцять сестер»); міжнародна солідарність трудящих; а також тема дружніх стосунків між містом і селом («Союз серпа і молота»). Саме ці теми формували зміст постановочної діяльності організаторів свят [20, с. 194].

Механізм функціонування ідеологічного впливу на маси був досить простим. Із наближенням певної дати постановники отримували завдання створити відповідний театралізований захід, що відповідав змісту урядових постанов. Серед них можна згадати такі, як «Про підготовку до 50-річчя утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік», «Про святкування 70-річчя Великого Жовтня», «Про святкування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна» тощо. Завдяки цим розпорядженням організовували масові заходи, які відрізнялися масштабністю, ідеологічною спрямованістю та показною урочистістю. Подібні святкування базувалися на чітко регламентованих шаблонах. Масовість була ретельно організованою, насаджувався культ партії та її лідерів, формувався контрольований комуністичний світогляд. Основною метою було використовувати святкові ритуали як засіб стабілізації суспільно-політичного життя [43, с.166].

Однак у цих заходах не допускалася жодна імпровізація чи спонтанна участь населення. Святкування обмежувалося визначеними організаторами місцями – переважно центральними площами міст, де проводилися офіційні демонстрації. Також рідко допускалася участь у неофіційних формах святкування, наприклад пікніках на природі після першотравневих

маніфестацій, які все ж залишалися винятком і не завжди були дозволені. Святковий простір залишався матеріально обмеженим і строго регламентованим за своїм наповненням [19, с. 153].

У період 1920–1930-х років більшовики розпочали активне формування радянських державних свят. Уже до середини 1930-х років були встановлені найважливіші свята, які заклали основи радянської святкової культури та сформували її ключові принципи, спрямовані на зміцнення радянської ідентичності. До таких свят відносили річниці Жовтневої революції (7–8 листопада), День праці (1–2 травня), Міжнародний жіночий день (8 березня). Ці урочистості відзначалися великою помпезністю та супроводжувалися масовими демонстраціями й велелюдними маршами. Особливе значення надавалося ходам, під час яких учасники мали можливість проявити свою лояльність та підтримку Комуністичній партії і радянській владі. Найяскравішими були Жовтнева та Першотравнева демонстрації трудящих, які залучали значну частину населення. З кожним роком зростала увага до художньо-постановочного оформлення цих заходів [36, с.72].

Окрім традиційних портретів, прапорів, гасел і транспарантів, у святкових колонах з’являлися театралізовані групи, символічні фігури, декоративні конструкції та прикрашені машини. Такий формат не лише визначав атмосферу святкування, але й значно впливав на формування світогляду молодшого покоління. Діти активно брали участь у ритуальних дійствах, що сприяло засвоєнню ними ідеалів радянської системи [29, с. 9].

Свята дедалі частіше ставали потужним інструментом виховної роботи, спрямованої на створення нової символіки та закріплення ідеологічних цінностей. Як зазначає К. Жигульський, модель державного свята включала в себе елементи вшанування символів і знаків державності, демонстрацію військової могутності для підкреслення сили, суверенітету та міжнародного статусу країни, а також публічне нагородження осіб, важливих для держави. В СРСР ця модель найповніше втілювалася у святкуванні Жовтневої революції та Першого травня. Кожне з цих свят тривало два дні. Перший день

відзначався масовими урочистостями, серед яких головне місце займали демонстрації трудящих, а також військовий парад на честь «Великого Жовтня».

Основні заходи проводилися в Москві на Красній площі, де керівництво партії та уряду з трибуни мавзолею приймало парад і вітало учасників демонстрацій. Другий день був присвячений культурно-розважальним заходам: концертам, розвагам та іншим формам дозвілля [36, с.73].

Окреме місце у святковій традиції Радянського Союзу посідало 8 Березня. Початковий зміст цього свята поступово втрачав свою актуальність, а основний акцент робився на політичний характер події. Це свято розглядалося як символ нового способу життя, спрямоване на політичне просвітництво жінок, їх активне залучення до лав робітничого класу та мобілізацію задля підтримки ідеї майбутньої міжнародної революції [27 , с. 10]. Щорічно у святкуваннях 8 Березня держава формувала новий суспільний образ жінки — громадянки, яка під впливом державної політики мала освоювати нові соціальні ролі та можливості. Попри те, що це свято передбачало певну емансипацію, держава фактично монополізувала його організацію, контролюючи та спрямовуючи його перебіг відповідно до своїх ідеологічних завдань [17, с. 86].

Таким чином, аналізуючи практику проведення масових свят у цей період, можна дійти висновку, що домінування ідеологічної і партійної складових значно збіднило тематику таких заходів та запровадило стандартизовані підходи до їх реалізації. Організатори зосереджувалися переважно на політичній доцільності свят, що мало негативний вплив на розвиток святкової культури українського народу. Лише мала кількість режисерів змогла зберегти та розвивати національні традиції в масових святах, не зважаючи на тиск державної ідеології.

2.3. Особливості святкової культури в Українській РСР.

Радянізація Української СРР, проведена московською владою, розгорталася в контексті національно-державного будівництва та прагнення створити незалежну суверенну державу у 1917–1921 роках. Більшовики докладали максимум зусиль, щоб сформувати населення, позбавлене національної ідентичності й повністю лояльне до влади – так звану «нову людину». Від самого початку окупації України її жителі опинилися під сильним ідеологічним тиском, ставши об'єктом безпрецедентної за масштабами політичної пропаганди та агітації. Зокрема, важливе місце у комуністичній пропаганді займала трансформація традиційних обрядів і свят. Святковий календар, як невіддільна частина культури, є складним явищем, яке відображає етнічні, історико-культурні, соціально-політичні та духовні аспекти життя народу на різних етапах його розвитку. Він тісно переплетений зі сферою сакрального світу і розглядається як посередник між космосом і Божим. Українське слово «свято» само по собі наголошує на великому сакральному значенні та емоційному наповненні події [30, с. 78].

У 20–30-х роках XX століття свята річного родинно-обрядового циклу залишалися значущою частиною культурної та духовної спадщини українців, що бере свій початок ще з бронзового віку (на початку 3 тисячоліття до н.е.). В умовах формування індустріального суспільства ці свята були нерозривно пов'язані з релігійною сферою, природними циклами та сільськогосподарською працею. Однак після приходу до влади більшовиків пріоритет змістився до державних ідеологічних свят. Основними інструментами комуністичного святкового формату стали поєднання візуальних засобів (прапори, транспаранти, плакати, портрети, яскраві декорації), звукового тла (енергійна музика, марші, декламації) і масових акцій, таких як спільна хода. При цьому обряди орієнтувалися не лише на раціональне сприйняття, а й на емоційний вплив на учасників.

Правова основа для впровадження нової системи обрядовості була закладена ще 29 грудня 1917 року Декретом про необхідність створення нових свят та сприяння масовим урочистостям і видовищам. Згодом ці норми були

адаптовані до українського контексту [12, с. 40]. У 1918 році Рада Народних Комісарів прийняла акт про державні свята, які поступово отримали статус традицій, а також ухвалений Всеукраїнським революційним комітетом Декрет «Про об'єднання діяльності УСРР та РСФРР» від 27 січня 1920 року. Згідно з цим декретом усі нормативні акти УСРР скасовувалися і замінювалися російськими законами. Ці зміни мали кілька основних наслідків: скорочення православних свят і вихідних днів на користь радянських дат; просування революційних свят із метою мобілізації військової, політичної активності та трудових ресурсів серед населення. Такі свята набували чинності в Україні й ставали неодмінними для виконання [38, с. 98-99]

Згідно з Кодексом законів про працю РСФРР 1922 року (стаття 111), до так званих "червоних" днів календаря належали наступні дати: 1 січня — Новий рік; 2 січня — День 9 січня 1905 року; 12 березня — День повалення самодержавства; 18 березня — День Паризької Комуни; 1 травня — День Інтернаціоналу; 7 листопада — День Пролетарської Революції. 15 листопада 1922 року набрав чинності Кодекс законів про працю УСРР, який фактично був повною адаптацією відповідного російського кодексу. Таким чином, з 1922 року Україна дотримувалась таких самих "червоних" днів, як і в Росії [30, с. 78].

На початку 1920-х років в Україні, як зазначено в листі ВУЦВК до ЦВК Татарської Автономної СРР від 9 вересня 1924 року, національні свята майже зникли. Залишилися лише революційні знаменні дати [14, с. 12]. Виключенням було лише вшанування пам'яті Тараса Григоровича Шевченка, яке відзначали 11 березня — день смерті поета і революціонера. Це офіційно встановила президія ВУЦВК у постанові «Про святкування пам'яті Т.Г. Шевченка». Проте вибір саме цієї дати викликає запитання, адже достеменно відомо, що Кобзар народився 9 березня, а помер 10-го через 47 років. Причина такого рішення досить очевидна — страх комуністичної влади перед використанням спадщини видатного українського генія для підсилення ідеології «буржуазного націоналізму». Тому більшовики прагнули всіма можливими

способами перетворити Тараса Шевченка із багатогранного митця в образ суто революціонера, часто нехтуючи історичною правдою заради ідеологічних цілей [30, с. 79].

Більшість радянських святкових заходів проходила за типізованими сценаріями, розробленими ще в перші роки після революції. Повторення одних і тих самих наративів сприяло посиленню пропагандистського впливу. Урочистості зазвичай складалися з кількох етапів: спочатку демонструвалися сцени, що ілюстрували важке життя за часів капіталізму; далі - розповіді про революційну боротьбу трудящих з експлуатацією; і завершальним моментом була кульмінація у вигляді образу "радості трудящих".

Проведення таких заходів було суворо регламентованим. Організатори, відповідальні за масові заходи, такі як відзначення Першого травня чи інших свят, надавали обов’язкові звіти. У них вказували назву акції, кількість учасників, перелік виступаючих з їхньою партійною приналежністю, а також заздалегідь підготовлені питання до ораторів. Досить швидко участь у подібних подіях стала обов’язковою для всіх громадян, включаючи школярів. Присутні мали слухати виконання Інтернаціоналу, інших революційних пісень, виступи агітаторів, брати участь у парадах та театралізованих постановках на революційну тематику. Урочистості могли тривати цілий день – це сприяло максимальному зануренню людей у відповідну атмосферу та утриманню їхньої уваги протягом тривалого часу [30, с. 80].

Важливу роль у формуванні "нової людини" відігравав новий календар із радянськими червоними датами, що замінювали традиційні церковні свята. Деякі нові дати свідомо призначалися так, аби співпадати з релігійними святами. Наприклад, Міжнародний юнацький день вперше був проведений на Великдень у квітні 1915 року за рішенням Бернської соціалістичної конференції молоді. Згодом ця дата була перенесена на 1 вересня і святкувалася в СРСР аж до 1945 року [27, с. 11]. Назви радянських свят нерідко відображали політичну ситуацію й плани партії. У 1923 році в Українській СРР з’явилося свято День врожаю, яке в період колективізації

трансформувалося у День врожаю та колективізації, а з 1935 року було перейменовано на Свято колгоспного врожаю. На думку дослідників, у радянському дискурсі переважав позитивний і героїчний образ зразкового трудівника, завдяки чому більшовики намагалися підкреслити тріумф нового ладу та закріпити його у свідомості суспільства Української СРР [28, с. 127].

Більшість радянських обрядів створювалися з використанням традицій української культури, проте їхній зміст піддавався суттєвому переосмисленню комуністичними ідеологами. Основні ідеї цих обрядів відображали матеріальні й духовні цінності радянської людини, які принципово відрізнялися від національних українських традицій своєю антирелігійністю. Для утвердження радянської обрядовості та популяризації атеїстичних поглядів активно залучалися радіо, друковані засоби масової інформації та лекції в різних форматах. Населення забезпечували брошурами, які містили практичні рекомендації з проведення нових обрядів. Важливим елементом пропаганди і розвитку святкових традицій в УРСР стали конкурси та огляди, завдяки яким відзначали найкращу організацію свят у містах, районах чи селах. Неврахування значення святковості в повсякденному житті радянських громадян партійні, комсомольські й громадські організації розглядали як «відрив від життя» [35, с. 159] .

Отже, основна мета радянських свят полягала у формуванні ідентичності на основі нового порядку світу, створеного через сакралізовані події становлення комуністичної держави. Ці події мали стати новими традиціями, які передавалися б від покоління до покоління як суто радянські. Процес підготовки та проведення свят за активної участі населення, особливо молоді, був спрямований на заміну старих культурних цінностей новими шляхом їх постійного впровадження та повторення. Унаслідок цього в 1920–1930-х роках у колективній свідомості жителів Радянської України відбулося переосмислення поняття «батьківщина», яке більше не асоціювалося з географічним чи культурним контекстом. Воно набуло нового змісту, визначаючись як політична система та суспільні відносини. Нововведені свята

й обряди сприяли тому, щоб радянська людина ідентифікувала себе з «прогресивним» соціалістичним суспільством, відчуваючи глибоку, майже сакральну любов до батьківщини. Ця любов замінила традиційну релігійну відданість і трансформувалася на новий «опіум для народу», що дозволяв забути про буденні проблеми, образи й труднощі повсякдення, одночасно спонукаючи до гордості за свою країну, декларування вірності, єднання з нацією та знаходження у цьому відчутті розради, впевненості й приналежності. Завдяки таким створеним обрядам і святам розрив між реальністю, з якою радянська влада активно боролася, та вигаданим ідеалізованим світом тріумфу комуністичних ідей лише зростав.

РОЗДІЛ 3
ОЛІМПІАДА 1980 РОКУ В КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ СВЯТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Олімпіада 1980 року в СРСР стала подією, яку радянська влада від початку планувала не лише як спортивний захід, а як масштабну демонстрацію можливостей держави. Підготовка до ігор охопила різні сфери життя — від перебудови міського простору до контролю інформаційного простору. У цьому сенсі Олімпіада вписувалася в загальну систему радянських свят, де кожна урочистість мала виконувати чітке політичне завдання та працювати на створення позитивного образу влади.

У межах радянської святкової політики Олімпіада перетворилася на тривалий ритуал, що виходив за межі кількох днів змагань. Святкове оформлення, символи, офіційні заходи та масові дійства формували відчуття участі в «події світового масштабу», незалежно від реальної залученості людей.

Для населення України, як і інших республік, ця подія сприймалася по-різному: для одних — як привід для гордості, для інших — як черговий приклад показової політики, відірваної від повсякденних проблем. Саме ця подвійність робить Олімпіаду 1980 року показовим прикладом радянського підходу до святкової культури [22, с. 34].

3.1. Підготовка до Олімпіади–1980 як загальносоюзний спортивно-культурний та ідеологічний проєкт

Рішення про обрання столиці для проведення Олімпійських ігор 1980 року було ухвалено на 75-й сесії Міжнародного олімпійського комітету (МОК), яка відбулася 23 жовтня 1974 року у Відні, Австрія.

Ідея організувати Олімпійські ігри в Москві виникла у голови Спорткомітету СРСР Сергія Павлова ще у квітні 1969 року. Проте на той час

голосування завершилося перемогою Монреаля, який став господарем Ігор XXI Олімпіади 1976 року .

Через кілька років С. Павлов зумів переконати керівництво СРСР знову висунути Москву як кандидата. Завдяки його авторитету в міжнародному спортивному середовищі, зацікавленості олімпійської спільноти радянською країною та її спортсменами, а також дружнім відносинам із членами МОК, зокрема бароном Едуардом фон Фальц-Фейном із Ліхтенштейну та Віллі Дауме з ФРН, перемога дісталася Москві [18, с. 49]. На заключному етапі голосування, Москва здобула перемогу над Лос-Анджелесом із результатом 39 голосів «за» проти 20 «проти».

У 1975 році було створено організаційний комітет Ігор XXII Олімпіади, який очолив заступник голови Ради Міністрів СРСР Ігнатій Новіков. На 79-ій сесії Міжнародного олімпійського комітету, що проходила з 15 до 18 червня 1977 року у Празі (Чехословаччина), було затверджено програму та розклад змагань Олімпійських ігор у Москві. Більшість спортивних заходів відбувалася в столиці РРФСР – Москві. Групові турніри з футболу проходили в Києві, Ленінграді (нині Санкт-Петербурзі) та Мінську. Змагання з вітрильного спорту організували в Талліні, а з кульової стрільби – у підмосковних Митищах [23, с. 184].

Наприкінці 1979 року, за півроку до старту Ігор, Радянський Союз ввів свої війська до Афганістану, що спричинило значне загострення політичної напруги у світі. США, як головний суперник СРСР на міжнародній арені, відреагували жорстко: було запроваджено низку санкцій, серед яких бойкот Олімпіади [24, с. 237].

Загалом 62 країни, включаючи США, ФРН, Японію, Китай і Канаду, підтримали бойкот. Попри це, завдяки позиції МОК, що отримав підтримку багатьох міжнародних федерацій, політичних і громадських діячів світу, Ігри було проведено у відповідності до Олімпійської хартії [18, с. 50].

Попри оголошений бойкот, багато спортсменів із західних країн взяли участь в Іграх, виступаючи під олімпійським прапором. На церемонії

відкриття 14 делегацій, серед яких Австралія, Андорра, Бельгія, Велика Британія, Нідерланди, Данія, Ірландія, Італія, Люксембург, Португалія, Пуерто-Ріко, Сан-Марино, Франція та Швейцарія, пройшли під прапором Міжнародного олімпійського комітету. Особливістю стало те, що на табличках перед деякими прапорами цих країн вказували назви їхніх національних олімпійських комітетів [41, с. 115].

Тим часом західноєвропейські команди таких країн, як Австрія, Греція, Мальта, Фінляндія, Швеція, Ісландія та Кіпр, йшли під своїми національними прапорами. Водночас Іспанія та Нова Зеландія використовували прапори національних олімпійських комітетів. Окремо варто зазначити повернення до олімпійської родини 24 африканських країн, які бойкотували попередні Ігри XXI Олімпіади в Монреалі.

За місяць до початку Ігор XXII Олімпіади, 19 червня 1980 року, розпочалася подорож олімпійського вогню, що за традицією був запалений біля храму Гери в Олімпії, колисці стародавніх грецьких Олімпійських ігор (Греція).

Честь запалити вогонь за допомогою сонячних променів була надана драматичній актрисі Маріанні Мушулі. Естафета олімпійського вогню, загальна довжина якої становила 4992 км, пролягала через території Греції (1170 км), Болгарії (935 км), Румунії (593 км) та СРСР (2294 км). 5 липня 1980 року олімпійський вогонь увійшов на територію СРСР неподалік села Леуш у Молдавській РСР і продовжив свій шлях через Кишинів, Бєльці та Единці. Українською РСР він пройшов через такі міста, як Чернівці, Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Вінниця, Житомир, Київ, Лубни, Полтава і Харків.

Варто зазначити, що з нагоди естафети олімпійського вогню 1980 року, а також для зустрічі учасників змагань і гостей були заздалегідь підготовлені тексти привітань і гасел, затверджені оргкомітетом «Олімпіада-80» для оформлення олімпійських об'єктів [18, с. 50].

3.2. Використання Олімпіади як форми масового спортивного свята та пропаганди

Радянсько-американські відносини в період 1970–1984 років пройшли складний і суперечливий шлях: від жорсткої конфронтації до періоду "розрядки", а згодом – до нового витка напруженості, яка поставила світ на межу нової глобальної війни. Основою цього протистояння стали ідеологічні розбіжності та боротьба двох політичних систем. У брежнєвському керівництві було досягнуто двох важливих цілей: встановлення військово-стратегічного паритету зі США та початок політики розрядки на початку 1970-х [40, с. 215].

Однак до початку 1980-х років СРСР виявився втягнутим у чергову хвилю гонки озброєнь, що ще більше підривала радянську економіку. Згідно з радянським баченням, розрядка мала на меті зменшити загрозу війни, стабілізувати міждержавні відносини в Європі, сприяти роззброєнню та посилити економічне співробітництво.

Захід же розглядав розрядку трохи інакше: окрім зменшення загрози війни та контролю над озброєннями, він наполягав на продовженні політики стримування комунізму, зокрема у країнах третього світу, а також вимагав демократизації радянської системи, відмови від диктатури пролетаріату і антизахідної риторики. Через ці суттєві розбіжності підходів тривале збереження розрядки було неможливим [44, с. 32]. 1980 рік став піком політичного протистояння між СРСР і США, результатом чого став бойкот XXII Олімпійських ігор у Москві Сполученими Штатами та їхніми союзниками.

Американська сторона пояснювала свої дії загрозою, яка виникла після вводу радянських військ до Афганістану. У свою чергу, радянське керівництво пов'язувало ці події з невдачами США перед Радянським Союзом. Як відповідь на протест США, Радянський Союз у 1984 році бойкотував Літню Олімпіаду в Лос-Анджелесі. Офіційною причиною неучасті стало нібито недотримання гарантій безпеки для спортсменів із країн соціалістичного табору [40, с. 215]..

Публічні акції протесту під час підготовки та проведення Олімпійських ігор або інших спортивних заходів мали місце ще задовго до Московської Олімпіади. Ці випадки свідчать про використання таких заходів як інструменту політичного впливу, спрямованого на зміну міжнародного порядку денного на вигідних для окремих держав умовах.

Це відбувалося попри заборону Міжнародного олімпійського комітету, закріплену у Декларації про недопущення використання спорту у політичних цілях. У підсумку такі демонстративні форми політичного протесту створили проблеми для обох держав, спричинивши загострення внутрішньополітичної ситуації у кожній із них. Для подолання суспільного напруження та забезпечення лояльності громадян влада обох країн активно використовувала засоби масової агітації та пропаганди.

Радянська пропаганда початкового етапу підготовки до проведення Олімпіади в Москві мала оптимістичний та навіть ідеалістичний характер [1]. Рішення про проведення найбільших міжнародних змагань у Москві сприймалося як визнання миролюбної політики, яку проводив СРСР. Крім того, це досягнення радянського спорту розглядалось як підтвердження його відповідності олімпійським ідеалам. У пропагандистських матеріалах 1975–1979 років радянський спорт показаний як «прогресивніший» порівняно із західним. В газетах почали з’являтись матеріали, присвячені темі Олімпіади. Ці матеріали носили абсолютно різноплановий характер. Так, на етапі підготовки до проведення Ігор велика кількість газет давала досить детальні статті про історію проведення Олімпіади, в яких підкреслювалось, що попередній царський режим не приділяв достатньої уваги Іграм, оскільки не мав достатніх для цього коштів.

У другий період пропагандистської діяльності (1980–1985 роки) відбулося різке зміщення акцентів. 20 січня 1980 року уряд США оголосив бойкот Олімпійським іграм у Москві. Відтоді попередньо миролюбна пропаганда змушена була реагувати на стрімкий розвиток подій та шукати

відповіді на актуальні виклики. Тиражі пропагандистської літератури суттєво збільшилися [32, с. 76].

Святу спорту в Москві почали надавати нові значення. Кожен радянський спортсмен тепер вважався «надзвичайним і повноважним представником спорту країни Рад», що вимагало від кожного олімпійця виходити на арену як на поле битви двох ідеологій. Основною причиною бойкоту, за версією авторів пропагандистських матеріалів, називали занепокоєння західних країн щодо наслідків стрімкого прогресу СРСР у розвитку олімпійського руху.

Ввід війська до Афганістану, який став офіційною причиною бойкоту, згадується рідко і побіжно. Пропаганда продовжувала вибудовувати ланцюг протиставлень: прогресивність, масовість та моральність радянської системи спортивного виховання протиставляли консерватизму, елітарності та корумпованості західного спорту. Радянська преса не могла допустити поширення інформації про справжню причину бойкоту Олімпіади.

Олімпіада стала ілюстрацією того, що Радянський Союз здатен організувати захід глобального масштабу, хоча й ціною значного навантаження на свої економічні ресурси та міжнародні зв’язки. Варто зазначити, що кінець 1970-х років був піком поширення комуністичних ідей у світі: перемога комуністів у Нікарагуа та Гренаді, активна радянська присутність в Африці. Однак і Олімпіада, попри свій масштаб і символічний успіх, виявила слабкість радянської економіки. Крім того, Радянський Союз проігнорував пропозицію провести Паралімпійські ігри 1980 року, які згодом відбулися в нідерландському Арнемі.

Ця Олімпіада також продемонструвала очевидний вплив політики на спорт – ідея спорту поза політикою виявилася утопічною. Брежнєв навіть перед початком заходу розмірковував із Андроповим та іншими радянськими керівниками про можливість відмови від її проведення через ризик провокацій.

Проте Радянський Союз зумів організувати захід, продемонструвавши свою готовність до подібних викликів. З огляду на це, можна зазначити, що у тактичному вимірі Олімпіада зміцнила міжнародні позиції Кремля. Проте у стратегічному контексті вона стала поразкою як для СРСР, так і частково для США, оскільки останнім не вдалося досягти повної єдності Західного блоку у протистоянні Москві [42].

3.3. Місце спортсменів УРСР у проведенні й популяризації Олімпіади–1980

У Києві проходили матчі групового етапу олімпійського футбольного турніру, у яких брали участь команди Фінляндії, Іспанії, НДР, Іраку, Алжиру, Сирії та Коста-Ріки. За три роки до проведення Ігор-1980 столиця Української РСР розпочала масштабну підготовку для прийому спортсменів та гостей заходу.

Особливе значення ця підготовка мала для мешканців міста, адже паралельно створювали умови для святкування 1500-річчя Києва. Для реалізації планів було засновано республіканський організаційний комітет Олімпіади-80, до складу якого увійшли 40 представників керівництва міністерств і відомств. Також було сформовано 15 комісій та оперативних штабів.

Організаційний комітет очолив Павло Єсипенко, заступник Голови Ради Міністрів УРСР (1975–1987). Додатково, для забезпечення ефективної роботи під час проведення Ігор, було прийнято постанову Ради Міністрів Української РСР від 7 лютого 1979 року № 74 про підбір і навчання кадрів. Підготовка проходила за шістьма напрямами: основний план, будівництво тренувальних стадіонів, облаштування олімпійського селища, організація маршруту олімпійського вогню з відповідною інфраструктурою і готелями, розвиток установ культури та їх творчих колективів, підготовка туристичної інфраструктури, формування олімпійського резерву і покращення бази фізкультури та спорту в регіонах [3].

У передолімпійські роки Київ та вся Україна фактично перетворилися на великий будівельний майданчик. Для забезпечення естафети олімпійського вогню через територію України було відремонтовано близько 6500 км автомобільних доріг. Уздовж основних маршрутів естафети створено й оновлено значну кількість зелених зон – висаджено понад п’ять тисяч дерев і кущів, а також облаштовано 100 гектарів газонів.

У столиці площа квіткових композицій на олімпійську тематику становила майже 10 тисяч квадратних метрів. Одним із головних проєктів стало масштабне оновлення Республіканського стадіону. Завдяки реконструкції він став однією з найсучасніших арен у всій Європі того часу [18, с. 56].

Ігри XXII Олімпіади стали стимулом для масштабної модернізації спортивної інфраструктури не лише в столиці, а й по всій території Української РСР. Завдяки цьому безпрецедентному оновленню багато споруд, створених у той час, продовжують експлуатуватися й досі в містах і селах. У період Олімпіади було побудовано та реконструйовано 47 стадіонів фінансуванням з обласних бюджетів. У Києві, крім реконструкції Республіканського стадіону (Додаток 4), оновили ще шість стадіонів — «Локомотив», «Спартак», «Старт», «Динамо», «Арсенал» і «Піонер». Саме на цих аренах команди-учасниці проводили свої тренувальні заняття.

За 25 кілометрів від Києва, у Конча-Заспі, була створена олімпійська база. Незважаючи на обмежену територію в лісовій зоні, фахівці Київського філіалу інституту «Союзспортпроєкт» спроєктували та розмістили сучасний спортивний комплекс. До його складу увійшли п’ять спортивних залів, клуб-їдальня з кінозалом і читальним залом, дві готельні будівлі, а також відкриті спортивні майданчики, розраховані на 400 спортсменів.

Вхідна зона бази прикрашена барельєфом на олімпійську тематику, а фасади будівель оздоблені унікальними художньо-декоративними композиціями ручної роботи [31, с. 210].

Підготовка до літніх Ігор 1980 року стала важливим стимулом для реконструкції центральних районів Києва, що надало місту чинного столичного вигляду. Повністю змінився вигляд нинішніх Майдану Незалежності та Європейської площі, які на той час носили назви площ Жовтневої революції та Ленінського комсомолу.

А пам'ятниками Олімпіаді-80 стали не лише НСК «Олімпійський» і навколишні готелі (Додаток 3). До них належать також будівля, де сьогодні розташоване Міністерство молоді та спорту України, споруда Українського дому (колишній Музей В. І. Леніна), Будинок профспілок, а також добре відомий олімпійський ведмедик Міша, скульптура якого зустрічає гостей при в'їзді до Києва.

До відкриття Олімпіади-80 в Києві гостям столиці запропонували унікальну можливість відчути культурний різноманіття України через гастрономічні традиції. У місті було побудовано дванадцять ресторанно-кафейних закладів, які стилізувалися відповідно до регіональних особливостей і надавали місця на 8200 відвідувачів. Тут можна було спробувати страви бессарабської, слобожанської або галицької кухні, що додавало заходу національного колориту.

Для забезпечення висвітлення спортивних подій Олімпійських ігор у Києві організували прес-центр, очолюваний редактором «Спортивної газети» Володимиром Дмитруком. Центр оснащували сучасною оргтехнікою, розробленою за підтримки Інституту кібернетики Академії наук УРСР, що сприяло комфорту й оперативності роботи представників засобів масової інформації.

Однак головною подією стала церемонія відкриття олімпійського футбольного турніру 20 липня на оновленому Республіканському стадіоні. Участь у заході, присвяченому цій грандіозній події, взяли понад 100 тисяч глядачів.

Голова українського оргкомітету Павло Єсипенко урочисто відкрив свято, а честь запалити олімпійський вогонь було довірено Леоніду

Литвиненку, заслуженому майстру спорту СРСР і срібному призеру Ігор XX Олімпіади 1972 року в десятиборстві (Додаток 6). Особливо значимо, що Київ став єдиним містом, де олімпійський вогонь побував двічі [31, с. 217].

За весь період турніру на стадіоні було проведено сім матчів, що зібрали загалом 575,5 тисяч глядачів. Зокрема найперший поєдинок між командами НДР та Іспанії завершився з рахунком 1:1 і привернув 100 тисяч уболівальників. У наступних зустрічах були зафіксовані такі результати: Ірак переміг Коста-Ріку (3:0), НДР здолала Алжир (1:0), а матч Фінляндія – Ірак закінчився результатом 0:0. Далі НДР потужною грою обійшла Сирію (5:0), а Фінляндія здолала Коста-Ріку з рахунком 3:0. У чвертьфіналі НДР сенсаційно виграла в Іраку 4:0.

Завдяки цим перемогам німецька команда здобула олімпійське "срібло". Історики зазначають, що ажіотаж навколо квитків був неймовірним – їх розкупляли заздалегідь, навіть попри доступну ціну, що становила близько двох рублів. Інтерес до матчів був щирим і небувалим, без потреби в будь-якій пропаганді чи агітації [18, с. 61].

Таким чином, свята в радянській Україні були не просто днями відпочинку. Вони створювалися для того, щоб люди бачили владу і її досягнення. Паради, демонстрації, урочисті збори — усе це мало показати силу держави і правильність її ідей. Людям постійно нагадували, що свято — це не тільки веселощі, а й спосіб думати так, як треба владі.

Нові державні свята замінювали старі традиції. Релігійні або локальні обряди поступово зникали або втрачали значення. Замість них з’являлися дати, пов’язані з революцією, партією, працею. Люди повинні були бачити і пам’ятати, що важливо для держави. Це робило святковий календар одночасно інструментом політики і способом контролювати настрій суспільства.

У радянській Україні багато традиційних свят поступово змінювалися або взагалі зникали. Релігійні й народні обряди витісняли нові державні свята, які прославляли партію, революцію або трудові досягнення. Людей вчили святкувати «по-новому»: ходити на урочисті збори, брати участь у парадах,

слідкувати за символікою і гаслами. Так радянська влада намагалася зробити свята частиною повсякденного життя і водночас підкреслити, що ідеї держави важливіші за старі традиції [31, с. 221].

В Україні свята виглядали трохи інакше. Офіційно вони були однакові, як по всьому Союзу, але на місцях їх сприймали по-своєму. Для багатьох це був привід зібратися разом, побачити родину, сходити на концерт або просто відпочити.

Часто святкування мало більше побутового, ніж політичного сенсу. Саме через це радянські свята були подвійними: з одного боку — контроль держави, з іншого — життя людей.

У підсумку можна сказати, що святкова культура радянської України була одночасно показною і реальною. Влада намагалася керувати думками та настроями, але люди знаходили свої способи сприймати свято по-своєму. Це робить святкову політику СРСР цікавим прикладом того, як державні ідеї взаємодіяли з повсякденним життям.

РОЗДІЛ 4
ВПЛИВ ОЛІМПІАДИ–1980 І РАДЯНСЬКИХ СВЯТ НА СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ

4.1. Залучення українського населення до святкових і спортивних заходів

У 1980 році Олімпіада була помітною подією навіть для звичайних людей в Україні. Вулиці прикрашали прапорами і гірляндами, ставили сцени для концертів, всі ходили дивитися паради. Багато хто не цікавився спортом, але просто виходив на вулицю, щоб відчути атмосферу свята.

Люди брали участь по-різному. Хтось тримав плакат, хтось аплодував спортсменам, хтось допомагав із підготовкою сцени. Для багатьох це був привід побачити знайомих, прогулятися містом і відчути, що відбувається щось велике.

Влада хотіла показати, що держава сильна, а спортсмени — успішні (Додаток 1). Але для простих людей свято було ще й яскравим, веселим, живим. Тут і спорт, і музика, і люди разом — це поєднувало офіційну мету з реальним життям [4].

У XXII літніх Олімпійських іграх Київ став третім за важливістю містом після Москви і Ленінграда. У столиці України відбулися попередні матчі та чвертьфінали футбольного турніру. Крім того, через територію шести українських областей, від Чернівецької до Харківської, пролягав маршрут естафети олімпійського вогню. Навесні 1977 року, більш ніж за три роки до початку Олімпіади, у складі КДБ УРСР була сформована спеціальна оперативна група для підготовки до ігор. Її очолив голова республіканського Комітету державної безпеки Віталій Федорчук, який регулярно звітував перед Центральним Комітетом Компартії України про заходи відомства для забезпечення успішного проведення Ігор [6]. Співробітники КДБ планували охороняти маршрут естафети, Центральний стадіон, місця проживання спортсменів і делегацій, а також стратегічні об’єкти Києва. У звітах Федорчука

наведено дані: у підготовці задіяли 2500 працівників КДБ по всій республіці, з них 1100 – у Києві. Додатково до цього у столиці працювали 9700 міліціонерів. Наприклад, для охорони готелю «Русь», де планували розмістити основних гостей, було залучено 379 співробітників із КДБ та МВС.

У 1979 році по всій УРСР розпочалася хвиля нових арештів та обшуків дисидентів, що набула найбільших масштабів навесні 1980-го. Під репресії потрапили Василь Стус, Степан Хмара, Юрій Литвин, Олесь Шевченко, Григорій Приходько та інші відомі діячі опозиційного руху. Мета таких дій була цілком зрозуміла – на час проведення Олімпіади максимально усунути активних критиків влади від уваги іноземних делегацій. Ті, хто залишався на волі, перебували під пильним наглядом і піддавалися постійним профілактичним бесідам [2].

5 липня 1980 року олімпійський вогонь розпочав свою ходу на території СРСР, у районі селища Леуш Молдавської РСР, і продовжив свій маршрут через такі міста, як Кишинів, Бєльці та Единці. Територією Української РСР вогонь пройшов через Чернівці, Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Вінницю, Житомир, Київ, Лубни, Полтаву та Харків. Передача естафети відбулася 7 липня – Молдавська РСР передала вогонь Українській РСР [18, с. 50].

У межах Чернівецької області олімпійський вогонь несли понад 50 факелоносців. Право відкрити перший етап у селі Мамалига Новоселицького району отримав кандидат у майстри спорту СРСР із легкої атлетики Олександр Пасарюк. 8 липня 1980 року Кам'янець-Подільський Хмельницької області приймав вогонь на мосту через Дністер, який з'єднує село Атаки Хотинського району Чернівецької області з селом Жванець Кам'янець-Подільського району Хмельницької області [7]. Першим у Хмельницькій області вогонь пройшов через історичне місто Кам'янець-Подільський [26, с. 745] (Додаток 5). Тут проводилась масштабна ідеологічна підготовка до проведення Олімпіади. Ще до неї – в 1978-1979 рр. – проводились активні спортивні змагання з метою популяризації спорту та здорового способу життя. Всі заходи активно

висвітлювались в пресі. Під егідою ігор проводились спортивні естафети, конкурси та змагання.

Сам хід Ігор також активно висвітлювався в пресі регіону . Особливу увагу приділяли досягненням українських спортсменів: багато газет писали про здобуття золотої медалі з легкоатлетичного п’ятиборства випускницею Кам’янець-Подільського інституту факультету фізичного виховання – Надією Ткаченко.

Першим факелоносцем тут став майстер спорту з легкої атлетики Микола Хорунжий. До участі в естафеті залучили 332 найкращих представники різних сфер діяльності Хмельницької області. Через десятиліття учасниця естафети Ганна Криніна згадувала, що під час свого пробігу бачила радість на обличчях людей, але й сльози на деяких очах (Додаток 7). Вони були слізьми радості. 9 липня естафету на кордоні областей від хмельничан прийняла Вінницька область.

На землях Вінниччини олімпійський вогонь несли 160 людей. Серед них – Микола Явтушенко, майстер спорту СРСР із легкої атлетики, бронзовий призер Всесвітньої універсіади в Римі, триразовий чемпіон СРСР та шестиразовий чемпіон України. Його рекорд у бігу на 400 метрів протримався 30 років (1973–2003). Випускник факультету фізичного виховання Вінницького педагогічного інституту став першим факелоносцем у Вінниці, принісши вогонь на береги Південного Бугу.

Урочиста зустріч естафети відбулася на Центральному стадіоні «Локомотив» у Вінниці. Наступного дня, 10 липня, олімпійський вогонь продовжив свій шлях до кордону з Житомирською областю [5]. 10 липня естафету зустрів Бердичів на кордоні Житомирщини. В області олімпійський вогонь несли 125 людей. Серед них було лише 30 спортсменів, інші ж представляли різні професії: доярі, робітники, механізатори, голова колгоспу, школярі, студенти, учителі, лікарі, міліціонери, економісти та працівники партійних органів [18, с. 51].

11 липня олімпійський вогонь продовжив свою подорож до Києва. Газета «Радянська Україна» того часу зазначала, що о 15:45 в районі в'їзду до столиці з боку Житомира зібралися люди, які спостерігали, як на горизонті з'явився бігун із факелом, супроводжуваний почесним ескортом. Завершувались останні метри чергового етапу естафети. Факел ніс інструктор-методист зі спорту радгоспу «Авангард» Броварського району Київської області — Володимир Пінчук. На межі Києва олімпійський вогонь прийняв викладач дитячо-юнацької спортивної школи Володимир Яровенко [10].

Маршрут олімпійського вогню у столиці був розділений на 36 етапів, що проходили через ключові місця міста — проспект Перемоги, площу Перемоги, бульвар Шевченка та Хрещатик. Уздовж усього шляху запальний вогонь супроводжували тисячі людей, створюючи живий коридор до площі Жовтневої революції, яка сьогодні відома як Майдан Незалежності. Біля спеціально встановленої чаші на площі гостей зустрічали легенди українського спорту: гімнастка Ніна Бочарова, п'ятиборець Іван Дерюгін, стрілок Віталій Романенко, метальник Віктор Цибуленко, борець Борис Гуревич, фехтувальник Григорій Крісс, веслувальник Володимир Морозов, волейболісти Володимир Іванов і Борис Терещук, гандболістки київського «Спартака» та багато інших знаменитих спортсменів України. Олімпійський вогонь на головну площу столиці доставив чемпіон Олімпійських ігор 1972 року з веслування на байдарках Юрій Стеценко. Саме він урочисто запалив його у чаші. Срібний призер тих самих ігор у десятиборстві Леонід Литвиненко згадував, що йому випала честь двічі переносити факел олімпійського вогню: вперше — під час етапу від площі Жовтневої революції до стадіону «Динамо», а вдруге він запалював олімпійський вогонь у чаші Республіканського стадіону на церемонії відкриття футбольного турніру [18, с. 52].

Навіть після етапів у Києві українська делегація під керівництвом заступника голови Київського міськвиконкому Миколи Лаврухіна вирушила до Москви, де офіційна церемонія запалювання олімпійського вогню

проходила у Московській міській раді. Звідти вогонь попрямував до Ленінграда, Мінська, Києва — міст, де проводили футбольні групові турніри, а також до Талліна, який приймав регату. У двох спеціальних лампах олімпійський вогонь привезли до будівлі міськради на Хрещатику, звідки він був доставлений на стадіон для урочистої церемонії відкриття.

Того ж дня, 11 липня, олімпійський вогонь продовжив свою подорож Україною, рухаючись трасою Київ – Харків. Честь нести олімпійський факел дорогами Київської області отримали 74 людини, а маршрут естафети проходив через Бориспіль. Серед тих, хто мав почесне право нести вогонь вулицями Борисполя, були Петро Базюченко, Володимир Борлис, Олена Коробка, Микола Костянець та Юрій Пістовников. Сімнадцятирічна Олена Коробка передала факел майстру спорту СРСР з важкої атлетики, директору Кучаківського держплемзаводу Петру Базюченку. Саме він запалив олімпійський вогонь у чаші, спеціально підготовленій на стадіоні «Колос» у Борисполі. Згадується, що ця історична мить настала 11 липня 1980 року о 18:30. Після цього естафета пройшла на Полтавщину, де право нести факел було надано 250 учасникам. Єдиним етапом територією Української РСР, коли факел транспортували автомобілями, став відрізок від Борисполя до Лубен [18, с. 53].

Це було спричинене порушенням розкладу естафети. Серед гостей, які зустрічали вогонь в Лубнах, був чемпіон XVI Олімпійських ігор 1956 року в Мельбурні зі стрільби Віталій Романенко. 12 липня о 9:14 естафета вирушила до Полтави. Факел проходив через Хорол, Красногорівку, Білоцерківку та Решетилівку, а до Полтави прибув о 18:13 [8]. Міськими вулицями до стадіону «Колос» (зараз – «Ворскла» імені Олексія Бутовського), де проходили урочистості, факел подолав шість етапів.

Почесне право запалити вогонь у Полтаві було надано Михайлу Новікову. Михайло Новіков ділився спогадами про цю подію: він прийняв факел біля міської ради та прибув на місце двома годинами раніше від призначеного часу, знаючи про численний натовп, що збиратиметься. Коли він

з'явився на біговій доріжці стадіону, усі присутні піднялися та почали аплодувати, створюючи атмосферу тепла та підтримки. Машина «Чайка» з кінооператором рухалася поруч із ним по стадіону, а сам Михайло відчував себе так, наче його несуть на руках до чаші.

На стадіоні відбулося грандіозне театралізоване свято «Здрастуй, вогонь Олімпіади-80!», яке спільними зусиллями організували режисер народного театру міського Будинку культури Михайло Заславський та головний редактор Полтавського обласного радіо Василь Котляр. У цьому заході взяло участь близько десяти тисяч людей. Проте підготовка ускладнювалася відсутністю тематичної музики.

Звукорежисер Леонід Сорокін розповів, що для вирішення проблеми з музичним супроводом він вирушив у Москву, де через знайомих на телебаченні йому вдалося дістати рулон з олімпійськими піснями. Як з'ясувалося, Москва не передавала ці записи іншим містам, і навіть Київ не мав доступу до них. Пізніше колеги з київського радіоканалу «Молода гвардія» переписували музичні композиції, підтримуючи одне одного [18, с.. 54].

Олімпійський вогонь прибув на Харківщину 13 липня. Завершальний кілометр перед тим, як вогонь потрапив на площу в центрі Харкова (сьогодні – майдан Конституції), де відбувалися святкові заходи, пройшов дворазовий олімпійський чемпіон, бронзовий призер та дворазовий чемпіон світу з волейболу Юрій Поярков [9]. Його супроводжувала почесна колона з 18 осіб. Наступного ранку естафета продовжилася о 7-й годині. Вогонь рухався вулицями Харкова та області до пропускного пункту Гоптівка, де його передали наступним учасникам (Додаток 2). Цю честь отримав Ігор Целовальников, заслужений майстер спорту та чемпіон літніх Олімпійських ігор 1972 року з велосипедного спорту.

Естафету супроводжували автомобілі міліції, швидкої допомоги, автобус із факелоносцями та транспорт із резервним вогнем на випадок гострої потреби. Спортсменів, які завершували свій маршрут, підбирав окремий автобус. Під час пробігу рух трасами перекривали повністю. У міліцейських

автопарках, службі швидкої допомоги та таксі старі автомобілі моделі ГАЗ-21 замінили на більш сучасні ГАЗ-24 [18, с. 55].

Крім того, українці були безпосередніми учасниками змагань на Олімпіаді – 1980 та принесли українському спорту заслужені медалі. Так, випускниця факультету фізичного спорту Ткаченко Надія Володимирівна стала чемпіонкою Олімпіади, завоювавши у Москві золоту медаль з п'ятиборства. Закінчила Кам'янець-Подільський педагогічний інститут за спеціальністю викладача фізкультури. Тренування проходила в спортивному товаристві «Авангард», де завдяки досвідченому тренеру Євгену Григоровичу Сапронову її майстерність почала стрімко зростати. У 1970 році Надія виконала норматив майстра спорту, а вже через рік здобула звання майстра спорту міжнародного класу.

У 1971 році вона виборола срібну медаль на чемпіонаті СРСР, а в 1972 році повторно досягла такого ж результату, що відкрило їй шлях до участі в літніх Олімпійських іграх. У віці 24 років вона вирушила на свою першу Олімпіаду в Мюнхені, де посіла 9-те місце.

На своїх третіх Олімпійських іграх, що проходили в Москві на стадіоні в Лужниках, колишня кременчужанка досягла історичного тріумфу. Під час дводенних змагань 23-24 липня вона встановила безпрецедентний результат у своєму виді спорту — 5083 очки. Цей тріумф увінчав її званням олімпійської чемпіонки та світової рекордсменки. Уперше в історії легкої атлетики жінка змогла подолати символічний та вважаний недосяжним рубіж у 5000 очок у п'ятиборстві.

4.2. Роль ЗМІ, освіти та культури у формуванні «олімпійського» дискурсу

У період інформаційного протистояння як радянська, так і американська преса стикалися зі складними політичними та соціальними завданнями. Основними серед них були формування лояльного громадського настрою всередині своїх країн, створення образу ворога у вигляді опонента, а також

підтримка позитивного іміджу власної держави. Ці завдання визначалися відповідно до принципів внутрішньої та зовнішньої політики кожної країни.

Так, діяльність радянської преси була значною мірою обумовлена такими чинниками, як реалізація Програми миру, проголошеної на XXV з'їзді ЦК КПРС, доктриною Брежнєва, курсом на зміцнення ролі партії всередині держави, запровадженим у 1977 році та закріпленим у Конституції [40, с. 216].

У свою чергу, на діяльність американської преси впливав політичний курс керівництва країни, спрямований на дискредитацію Радянського Союзу в очах світової спільноти. Американська преса дотримувалася зовнішньополітичних принципів США, таких як утвердження статусу держави-лідера, виконання місії з поширення демократичних ідеалів у світі тощо. Матеріали радянської преси, що стосувалися Сполучених Штатів, вирізнялися більш емоційною тональністю, порівняно з американськими публікаціями, які мали стриманіший характер. Радянські засоби масової інформації активно використовували елемент апеляції до авторитетів, таких як іноземні газети та журнали, тоді як цей метод був практично відсутній в американській пресі. Натомість американські видання віддавали перевагу сатирі та іронічному зображенню деталей, зокрема пов'язаних із проведенням Московської олімпіади, нерідко вдаючись до явного викривлення фактів [40, с. 216].

Особливо яскраво таке протистояння проявилось під час Олімпіади 1980 р. Організатори прагнули, щоб Московська Олімпіада перевершила всіх своїх попередників, продемонструвавши переваги соціалістичної системи всьому світу. У свою чергу, очікувалось, що іноземні відвідувачі поширюватимуть позитивне уявлення про радянську дійсність за кордоном. Саме тому підготовка Москви до Олімпіади супроводжувалася активним використанням різноманітних інструментів публічної та культурної дипломатії. Це включало регулярні заходи для журналістів (прес-конференції, брифінги, зустрічі) і широкої аудиторії (фотовиставки, тематичні виставки, події креативних індустрій), розповсюдження друкованої продукції іноземними мовами

(журнали "Олімпіада-80" і "Олімпійська панорама", книги, листівки, буклети та інші матеріали), показ документальних фільмів, телебачення й радіопередач про спортивні досягнення СРСР і підготовку до Олімпіади. Крім того, проводилося некомерційне та комерційне розповсюдження сувенірів із олімпійською символікою. Невдовзі перед початком Олімпіади в Москві вийшла у світ "Олімпійська енциклопедія", яка містила понад 1250 статей про досягнення радянських олімпійських чемпіонів [45, с. 18].

У перші етапи підготовки до Олімпійських ігор радянська влада планувала залучати іноземних журналістів для адаптації та поширення матеріалів з Москви. Проте пізніше пріоритет надавався створенню власної інформаційної мережі за кордоном.

Загалом кількість копій радянських публікацій, пов'язаних з Олімпіадою, перевищила 50 мільйонів; у 110 країнах було показано документальні фільми про підготовку до Олімпіади понад 6500 разів, а виставка "Олімпійська Москва" побувала у 162 містах 71 країни. Міжнародний відділ Всесоюзної центральної ради професійних спілок (ВЦРПС) разом із ТАСС організував 14 масштабних фотовиставок "Олімпійська Москва" для іноземної аудиторії, перша з яких відкрилася у Берліні на початку листопада 1979 року.

Також виставка була представлена в штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі, і містила понад 120 великих фотографій та кольорових слайдів, поштові марки, монети, плакати й сувеніри з олімпійською символікою. Представництво журналу "Спутник" поширило понад 20 тисяч плакатів, листівок, буклетів та тематичних фотовиставок про розвиток спорту в СРСР і підготовку до Олімпіади серед закордонних молодіжних організацій [11].

Протидія західним медіа стала важливим елементом інформаційної підтримки підготовки до Московської Олімпіади. У своїх матеріалах західні журналісти зазвичай критикували порушення прав людини (зокрема репресії проти дисидентів та євреїв), жорсткі паспортні обмеження, низький рівень розвитку споживчих послуг, цензуру та присутність співробітників КДБ у

Спортивному комітеті СРСР, Оргкомітеті Олімпіади-80 і навіть серед спортсменів. У відповідь представники "наклепницьких" західних медіа (таких як Радіо Свобода та Радіо Вільна Європа) зіткнулися зі значними труднощами при спробах отримання акредитації для своїх журналістів на Московській Олімпіаді [45, с. 20].

Олімпіада 1980 року в Москві була великою подією для всього СРСР, і Україна не була винятком. Вона не обмежувалася спортивними змаганнями — це було масове свято, яке охоплювало всі аспекти життя. Через ЗМІ населення постійно «тримали в курсі» подій: газети писали про спортсменів і медалі, телебачення показувало паради та урочисті церемонії, а радіо нагадувало про програми святкувань. Все це формувало відчуття значущості Олімпіади та особливу атмосферу свята. Під егідою Олімпіади в місті проводились масштабні спортивні змагання, організацію більшості з яких взяли на себе викладачі фізичної культури педінституту. «Старти надій», «Хто ти, майбутній олімпієць?» і багато іншого було проведено для учнів шкіл з метою популяризації спорту та здорового способу життя.

Освітні установи активно долучалися до популяризації олімпійських ідей. У школах і вузах проводили уроки та лекції, організовували тематичні конкурси, вікторини, спортивні естафети. Молодь знайомили з принципами олімпізму: чесна гра, командна робота, взаємоповага. Так навчальні заклади ставали каналом для поширення позитивного ставлення до Олімпіади та формували особливий «олімпійський» дискурс серед молодого покоління.

Культурна складова Олімпіади була не менш важливою. Концерти, виставки, театралізовані дійства, масові святкування на вулицях — усе це створювало святкову атмосферу і водночас підкреслювало досягнення держави. Музика, плакати, художні інсталяції і навіть сувеніри — все це працювало на формування загальної позитивної оцінки події та на відчуття єдності громадян.

Важливо, що всі ці елементи — медіа, освіта та культура — працювали разом. Через ЗМІ люди отримували інформацію і враження, освіта давала

контекст і пояснення, а культурні заходи робили свято «живим» і емоційним. Це поєднання дозволяло створити єдиний «олімпійський» дискурс, де спорт ставав символом держави, а участь людей — способом відчути себе частиною великого дійства.

Для населення Олімпіада була не тільки офіційним святом. Люди збиралися разом, обговорювали події, відвідували концерти та виставки, підтримували спортсменів. Багато хто відчував гордість і за державу, і за своїх земляків. Цей досвід показав, як великі спортивні події можуть поєднувати пропаганду, освіту та культуру, створюючи спільний наратив і впливаючи на повсякденне життя людей.

Таким чином, роль ЗМІ, освіти та культури у формуванні «олімпійського» дискурсу 1980 року була комплексною. Вони разом створювали відчуття свята, поширювали ідеї олімпізму, формували позитивний імідж держави і дозволяли людям відчути себе частиною масштабної події. Цей досвід показує, що спортивні змагання можуть стати ефективним інструментом культурного і соціального впливу.

4.3. Сприйняття Олімпіади і радянських свят українським суспільством

Олімпіада 1980 року та радянські свята мали величезний вплив на життя людей в Україні. Для держави це були події перш за все ідеологічного характеру: через них показували силу країни, успіхи спортсменів і єдність радянського народу. Газети, телебачення та радіо постійно інформували населення про підготовку ігор, про спортивні рекорди, про урочисті церемонії та паради. Для людей це формувало відчуття важливості події і підкреслювало її масштабність.

Водночас для багатьох українців Олімпіада і свята були більше живими под**іями**, ніж пропагандистськими акціями. Місцеві жителі прикрашали вулиці прапорами та гірляндами, приходили на концерти та виставки, брали участь у спортивних естафетах і демонстраціях. Навіть ті, хто не цікавився

спортом, виходили на площі і бульвари, щоб подивитися на святкові дійства, насолодитися музикою, побачити яскраві костюми та парад спортсменів.

Діти та молодь сприймали Олімпіаду особливо активно. У школах проводили тематичні уроки та позакласні заходи: спортивні конкурси, вікторини, естафети, тематичні виставки. Так навчальні заклади ставали каналом поширення ідеалів олімпізму: чесна гра, командна робота, дружба між народами. Для учнів це часто було цікаво і весело, адже заходи поєднували спорт, творчість та свято.

Сприйняття свят у різних регіонах України теж відрізнялося. У великих містах, таких як Київ, Харків чи Львів, святкування були масовими і яскравими. Люди активно брали участь у концертах, спортивних змаганнях і парадах, підтримували спортсменів плакатами та гаслами. У сільській місцевості святкування носили більш локальний характер: молодь і дорослі відвідували концерти, ярмарки та спортивні турніри, а святкові дні використовувалися для прогулянок і зустрічей із друзями та родиною. Для багатьох це були рідкісні можливості відчути святковий настрій у повсякденному житті.

Цікаво, що офіційний ідеологічний сенс свят часто поєднувався з особистим сприйняттям населення. Парад або урочистий концерт формально мав виховувати патріотичні почуття та демонструвати досягнення держави, але на практиці люди відчували емоції, спостерігали видовищні сцени, насолоджувалися музикою і просто проводили час разом із родиною та друзями. Свята створювали відчуття єдності та належності до чогось великого.

Реакція населення на радянські свята часто була двоїстою. Деякі сприймали їх щиро, відчуваючи гордість за державу і своїх спортсменів. Інші ставилися до свят більш формально, беручи участь лише з бажанням «не виділятися» або щоб не порушити соціальні норми. Водночас неможливо ігнорувати, що свята давали людям можливість побути разом, поспілкуватися, провести час на свіжому повітрі і побачити рідкісні видовища, які не траплялися щодня.

Особливо яскраво це спостерігалося під час Олімпіади 1980 року. Для багатьох українців ігор стали приводом дізнатися більше про спорт, про успіхи радянських спортсменів, а також взяти участь у масових культурних заходах. Концерти, театралізовані вистави, художні інсталяції, сувеніри і різні культурні програми створювали свято, яке було одночасно і пропагандою, і реальним соціальним явищем.

Таким чином, сприйняття Олімпіади і радянських свят українським суспільством було багатогранним. З одного боку, ці події служили інструментом державної пропаганди та виховання, з іншого — давали людям реальні емоції, можливість спілкуватися і відчути святковий настрій. Свята створювали певний «олімпійський» дискурс, поєднуючи спорт, культуру, освіту та соціальні практики. Для населення вони були одночасно офіційними і живими, і саме так формувалася складна святкова культура в радянській Україні.

Олімпійські ігри 1980 року та радянські святкові дати відчутно впливали на життя людей в Україні, хоча цей вплив проявлявся не завжди однаково і не для всіх. Святкування виходили за межі офіційних програм і торкалися повсякденних практик: хтось брав участь у парадах чи спортивних подіях, хтось відвідував концерти або виставки, а дехто просто спостерігав за всім збоку, відчуваючи загальний настрій свята.

Такі події об’єднували людей хоча б на короткий час — у розмовах, спільному перегляді трансляцій, обговоренні побаченого. Газети, телебачення і радіо постійно поверталися до теми Олімпіади та свят, а школа й інші освітні установи залучали дітей і молодь до різноманітних заходів. У цьому процесі молодші учасники вперше стикалися з ідеєю змагання, командної взаємодії та необхідності дотримуватися правил, навіть якщо сприймали це без глибокого осмислення.

Сприйняття свят у суспільстві було неоднорідним і часто суперечливим. Для одних вони залишалися частиною офіційної політики, пов’язаної з

демонстрацією досягнень держави та її символів. Для інших ці дні мали значно простіше значення.

Це був зручний час для відпочинку, зустрічей із родиною чи друзями, можливість вирватися з повсякденної рутини та побачити щось незвичне. Навіть у межах жорстко організованих свят люди знаходили власні сенси, які не завжди збігалися з офіційними гаслами. Саме через такі особисті мотиви святкові події нерідко сприймалися як щось близьке й емоційно значуще, а не лише як обов’язкова частина державного календаря.

У підсумку Олімпіада 1980 року та радянська система свят стали важливою складовою формування святкової культури в Україні. Вони залишили по собі різний слід — ідеологічний, освітній і водночас емоційний. Цей досвід показав, що масштабні події можуть впливати на людей не лише через офіційні повідомлення чи пропаганду, а й через особисті враження, спільні дії та моменти радості, які запам’ятовувалися значно довше за будь-які лозунги.

ВИСНОВКИ

Радянські свята та Московська Олімпіада були вплетені в повсякденне життя мешканців України значно глибше, ніж це може здаватися на перший погляд. Вони не обмежувалися кількома урочистими датами в календарі або офіційними промовами з трибун. Святкові дні змінювали звичний хід життя: по-іншому будувався робочий графік, планувався вільний час, з'являлися нові теми для розмов. Для багатьох людей ці події асоціювалися не з ідеологією, а з конкретними відчуттями — очікуванням трансляцій, підготовкою до заходів, зустрічами з родиною чи друзями.

Водночас держава розглядала святкування як важливий інструмент формування потрібних моделей поведінки. Паради, концерти, спортивні змагання, урочисті збори й шкільні заходи мали не лише розважальний характер. Через них поширювалися уявлення про колективну відповідальність, дисципліну, лояльність до влади та «правильний» спосіб життя. Однак реальне сприйняття цих подій було далеко не однозначним. Частина населення брала участь у святкуваннях формально, сприймаючи їх як обов'язковий елемент радянської дійсності. Інші ж знаходили в них щиру емоційну складову — можливість відчути спільність, відірватися від буднів і провести час у колі знайомих.

В Україні радянська святкова культура часто адаптувалася до місцевого контексту. Офіційні сценарії поєднувалися з елементами традиційного дозвілля, що робило події менш абстрактними й ближчими до людей. Навіть за умов жорстко регламентованої ідеологічної рамки святкування могли набувати локальних особливостей, залежно від регіону, типу населеного пункту та ініціативи місцевих організаторів.

Особливе місце в цьому процесі посіла Олімпіада 1980 року. Вона стала не просто спортивною подією, а масштабним соціальним проєктом, який охопив різні сфери життя. Підготовка до ігор залучала школи, навчальні заклади, підприємства й громадські організації. Для багатьох людей участь у

цьому процесі означала виконання конкретних завдань — репетиції, оформлення простору, організацію масових заходів. Українські спортсмени посідали важливе місце в олімпійській команді, а їхні успіхи активно висвітлювалися, підкреслюючи роль республіки в межах Союзу.

Для пересічних громадян Олімпіада створювала відчуття причетності до події загальнодержавного масштабу. Навіть ті, хто не мав прямого стосунку до спорту, відчували себе частиною спільного процесу через телетрансляції, святкову символіку та масові заходи. Почуття гордості часто поєднувалося з особистими переживаннями, не завжди пов’язаними з офіційною риторикою.

Значний вплив на сприйняття святкових подій мали засоби масової інформації. Телебачення, радіо та преса створювали постійний інформаційний фон, у якому спорт і святкування ставали невід’ємною частиною повсякденності. Освітні установи відігравали важливу роль у залученні молоді: школярі й студенти брали участь у спортивних змаганнях, концертах, урочистих лінійках. Саме особистий досвід участі, а не лише офіційні повідомлення, сприяв закріпленню певних уявлень і цінностей.

Ставлення населення до свят і Олімпіади залишалося різним. Дехто щиро підтримував державні ініціативи й сприймав їх як важливу частину суспільного життя. Інші ж розглядали ці події передусім як можливість відпочинку, спілкування та тимчасової зміни повсякденної рутини. Саме поєднання офіційного сценарію з особистими мотивами робило радянські свята багатогранними та життєздатними.

Важливим чинником залишався й регіональний контекст. У великих містах святкування мали більш масштабний і видовищний характер, тоді як у сільській місцевості вони були скромнішими. Проте і в містах, і в селах спільні концерти, спортивні змагання та локальні заходи сприяли формуванню відчуття спільності та підтримували соціальні зв’язки між людьми.

Таким чином, Олімпіада та система радянських свят в Україні були складним і суперечливим явищем. Вони поєднували в собі інструменти державної політики з реальними емоціями та щоденними практиками людей.

Ці події залишили помітний слід у колективній пам’яті, ставши не лише елементом ідеологічного впливу, а й важливою частиною особистого досвіду кількох поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Документи

1. Постанова Ради Міністрів Української РСР від 7 лютого 1979 р. № 74 «Про підбір та навчання кадрів для роботи в період підготовки і проведення XXII літніх Олімпійських ігор 1980 року в м. Москві. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/ link1/KP790074.html.

2. Матеріали архівів КДБ про Олімпіаду 1980 року. Влада СРСР боялася українських націоналістів URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30733630.html.

Періодичні видання

3. Скрипник В. Тих, хто ніс вогонь Олімпіади – 1980, тиждень не пускали додому. *Голос України. 2020. 21 липня*. URL: https://www.golos.com.ua/article/333497

4. Літні Олімпійські ігри 1980. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8_1980

5. Мельничук Ю. 40 років тому Житомир зустрічав Олімпійський вогонь /. URL: http://novyny. zt.ua/sport/2020/07/10/83086.html

6. Олімпіада – 80 – «наша липа». *URL:* https://zbruc.eu/node/38950

7. Олімпійський вогонь на Хмельниччині: хто і як запалив його 40 років тому. URL: https://suspilne.media/68209-derzekoinspekcia-hmelniccinisklala-protokol-na-kurort-eko-servis-za-ne-dopusk-inspekto-riv/

8. Сулименко В. Як Полтавщина зустрічала вогонь Олімпіади-80: Лубни і Красногорівка. URL: https://poltava.to/ news/3434/

9. У Харкові відзначили ювілей естафети олімпійського вогню. URL: http://dmskh.gov.ua/novini/4418-u-kharkovi-vidznachili-yuvilej-estafetiolimpijskogo-vognyu

10. Як 30 літ тому наші земляки олімпійський вогонь несли. URL: http://podolyanin.com.ua/sport/17899/

11. СРСР на літніх Олімпійських іграх 1980. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/.

ЛІТЕРАТУРА

12. Аль-Анні А., Кузіна Н.В. Державна політика по впровадженню радянської обрядовості в Українській РСР. *Етнічна історія народів Європи.* 2012. Вип. 38. С. 40–44.

13. Білик Я. Державні свята в Україні як індикатор формування національних цінностей. *Актуальні питання гуманітарних нгаук.* 2024. Вип. 82. Т. 1. С. 10–15.

14. Борисенко В.К., Келембетова В.Ю., Обертинська А.П. Радянські свята і обряди в комуністичному вихованні. Київ : Політвидав України, 1978. 256 с.

15. Брайченко О. Побутування українських традиційних свят родинного циклу в умовах радянської модернізації. *Народна творчість та етнологія*. 2014. № 4. С. 45–56.

16. Брайченко О. Трансформація традиційних свят в УРСР у ХХ ст. *Український історичний журнал*. 2016. № 2. С. 112–124.

17. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу на матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ, 2000. 190 с

18. Булатова М, Єрмолова В. Ігри XXII Олімпіади: погляд через 40 років. *Наука в олимпийском спорте.* 2020; 3. С. 48-64

19. Гаєвська Т.І. Державні радянські свята: історико-культурологічний аспект. *Культурологічна думка.* 2013. № 6. С. 153–159.

20. Гаєвська Т.І. До питання становлення радянської святкової культури. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2012. № 1. С. 194–198.

21. Дмитерко Р. І. Міжнародні та радянські революційні свята на Україні. Київ, 1989.

22. Зінич В.Т. Соціалістичні перетворення: паростки нового комуністичного в культурі та побуті робітників Радянської України. Київ : Рік, 1963. 76 с.

23. Каганов Ю. Радянські свята та обряди в контексті ідеологічної політики в Україні другої половини XX ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* Запоріжжя : ЗНУ, 2013. Вип. 26. С.186–194.

24. Касьянов Г. В. Україна 1939–1991: історія, люди, ідеї. Київ: Либідь, 2003. 495 с.

25. Кіндрачук Н. Радянська обрядовість як засіб утілення в життя політики денаціоналізації українців в УРСР протягом 60–70-х рр. XX ст.

26. Комарніцький О. Б. Ігор Євдокимович Турчин . *Кам'янець-Подільський державний університет в особах.* Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. С. 745–748.

27. Лиманська О. В. Календарне свято як складова української обрядової культури : автореф. на здобуття наук. ступеня кандидата мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / О. В. Лиманська. Київ, 2008. 18 с.

28. Любавський Р.Г. Повсякденне життя робітників Харкова в 1920-ті – на початку 1930-х років / наук. ред. Л.Ю. Посохова. Харків : Раритети України, 2016. 226 с

29. Малоока Л. В. Історична еволюція масових свят українців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / Л. В. Малоока. Київ, 2006. 17 с.

30. Михайлик А.О. Комуністичні обряди та свята як засіб формування «нової людини» в Радянській Україні в 1920-1930-х рр. ХХ ст. *Південний архів (історичні науки): Збірник наукових праць.* Випуск XXXVIII. Херсон : ХДУ, 2022. 110 с. С. 76 – 84.

31. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2012. 328 с.

32. Олімпійський рух на теренах України – минуле та сьогодення. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. За заг.ред. Огнистого, А.В., Огниста К.М. Тернопіль: В-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2024. 178 с.

33. Поправко О. Свято як маніфест суспільного ідеалу. *Перспективи. Соціально-політичний журнал.* 2021. № 1. С. 39–44.

34. Різник О., Гриценко О. Обряди і свята. *Нариси популярної української культури.* Київ, 1998. С. 481–501.

35. Свята та обряди Радянської України / О.Ф. Кувеньова, О.М. Кравець, Т.Д. Гірник, В.Т. Зінич ; відп. ред. К.Г. Гуслистий. Київ : Наукова думка, 1971. 272 с.

36. Скідан Д. Державні свята у формуванні радянської ідентичності. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини.* URL: https://jts.donnu.edu.ua/article/view/6864

37. Скідан Д. С., Н. Р. Радянізація релігійних свят. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса.* URL:: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/7596

38. Тарапон О.А. Державні свята в Україні 1920–1930-х рр. як засіб формування радянських політичних цінностей. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2016. Вип. 15. С. 96–102.

39. Шевченко А. Обряди в житті киян. *Народна творчість та етнографія. 1980. № 4.*

40. Шевченко О., Стрельченко Л. Пропагандистське висвітлення Московської олімпіади-80 та Лос-Анджелеської олімпіади-84 в радянських та

американських засобах масової інформації. *Панельні доповіді, повідомлення, дискусії*. Київ-Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2023. С. 213-216

41. .Шліхта Н. І. Історія радянського суспільства: курс лекцій. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2010. 252 с.

42. Шурхало Д. 40-річчя московської Олімпіади: бойкот і кінець «розрядки». URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30736050.html

43. Чуйко В. О. Ретроспективний огляд розвитку масових свят в Україні в 60–80-і рр. XX ст. *Культура України.* 2011. Вип. 34. С. 163–172.

44. Яловик В. Т., Яловик А. В. Історичні особливості розвитку міжнародного олімпійського руху сучасності: (Частина І) метод. розробка. Луцьк Вежа-Друк, 2025. 65 с

45. *Orlov I.* Games of the XXII Olympiad as an Instrument of Soviet Cultural Diplomacy. *Higher School of Economics Research* Paper No. WP BRP 182/HUM/2019. SSRN, 2019. URL: https://ssrn.com/abstract=3489798

ДОДАТКИ

Додаток 1. Список українських спортсменів -чемпіонів Олімпіади – 1980 р.

Українські спортсмени брали участь в Олімпіаді у складі збірної СРСР. Олімпійськими чемпіонами стали:

- Баркалов Олексій — водне поло
- Бєлоглазов Анатолій — вільна боротьба (52 кг)
- Бєлоглазов Сергій — вільна боротьба (57 кг)
- Бураков Віктор — легка атлетика (біг, естафета 4×400м)
- Захарова Стелла — спортивна гімнастика (командний залік)
- Зюськова Ніна — легка атлетика (біг, естафета 4×00 м)
- Кисельов Володимир — легка атлетика (штовхання ядра)
- Колчинський Олександр — греко-римська боротьба (понад 100 кг)
- Красюк Сергій — плавання (естафета 4×200 м вільним стилем)
- Кривов Валерій — волейбол
- Лащонов Федір — волейбол
- Лєдньов Павло — сучасне п'ятиборство (командні змагання)
- Макуц Богдан — спортивна гімнастика (командний залік)
- Манкін Валентин — вітрильний спорт (клас «Зірковий»)
- Мате Ілля — вільна боротьба (100 кг)
- Місевич Віра — кінний спорт (командні змагання з виїздки)
- Мовчан Валерій — велоспорт (трек, гонка переслідування, 4000 м)
- Олізаренко Надія — легка атлетика (біг на 800 м)
- Панченко Юрій — волейбол
- Погановський Віктор — кінний спорт (командні змагання з подолання перешкод)
- Пострєхін Сергій — веслування на каное-двійці
- Присєкін Юрій — плавання (естафета 4×200 м вільним стилем)
- Пророченко Тетяна — легка атлетика (біг, естафета 4×400 м)

- Рахманов Султанбай — важка атлетика (2-га важка вага)
- Сєдих Юрій — легка атлетика (метання молота)
- Сидоренко Олександр — плавання (400 м, комплексне плавання)
- Смирнов Володимир Вікторович — фехтування (рапіра)
- Ткаченко Надія — легка атлетика (п’ятиборство)
- Терьошина Олена — академічне веслування у складі вісімки
- Фесенко Сергій — плавання (200 м, батерфляй)
- Чухрай Сергій — веслування на байдарці-двійці (500 м і 1000 м)

У складі жіночої збірної СРСР з гандболу 10 з 14 гандболісток були з Української РСР: Бобрусь Людмила (випускниця К-ПНУ 1972 р.), Зубарєва Ольга, Карлова Лариса, Кочергіна Тетяна, Лук’яненко Наталія, Лутаєва Валентина, Маршуба Марія (випускниця К-ПНУ 1972 р.), Маноха Галина (випускниця К-ПНУ 1972 р.), Пальчикова Ірина, Одинокова Любов, Порадник Людмила, Тимошкіна Наталія, Турчина Зінаїда (випускниця К-ПНУ 1972 р.). Головний тренер — Турчин Ігор (випускник К-ПНУ 1959 р.).

Срібні нагороди у складі чоловічої збірної з гандболу виграли: Михайло Іщенко, Сергій Кушнірюк, Микола Томін. Головний тренер — Анатолій Євтушенко.

Срібну нагороду здобув Савченко Віктор Григорович — бокс, вагова категорія до 75 кг.

Бронзову нагороду здобув Юрченко Василь Петрович — каное-двійка, дистанція 1000 м.

Збірна СРСР з футболу зайняла на Іграх третє місце. Бронзові нагороди Олімпіади виграли українські футболісти: Сергій Шавло, Сергій Андрєєв, Володимир Безсонов, Володимир Пільгуй, Сергій Балтача.

Додаток 2. Пам’ятник поблизу входу до Основ'янського озера присвячений Олімпійським іграм 1980 року (Харків, Основ’янський район, Основа)

Додаток 3. Київ. Палац спорту, Республіканський стадіон і готель "Київська Русь". 1980.

Додаток 4. Київ. Республіканський стадіон. 1980.

Додаток 5. Кам'янець-Подільський, 1980.

Додаток 6. Запалення олімпійського вогню на Республіканському стадіоні в Києві

Додаток 7. Учасники естафети олімпійського вогню – студенти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

